

ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК 330

І.А. Базилевич
Кредитна спілка "Львівська"

КРЕДИТНІ СПІЛКИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

© Базилевич І.А., 2003

Розглянуто сутність кредитних спілок, їх завдання, проаналізовано діяльність кредитних спілок у розвинутих країнах та в Україні, запропоновано шляхи розв'язання існуючих проблем їх функціонування.

Considered essence credit alliance, their problem, is analysed activity credit alliance in developed country and in Ukraine, is offered way of the decision existing problems of their operation.

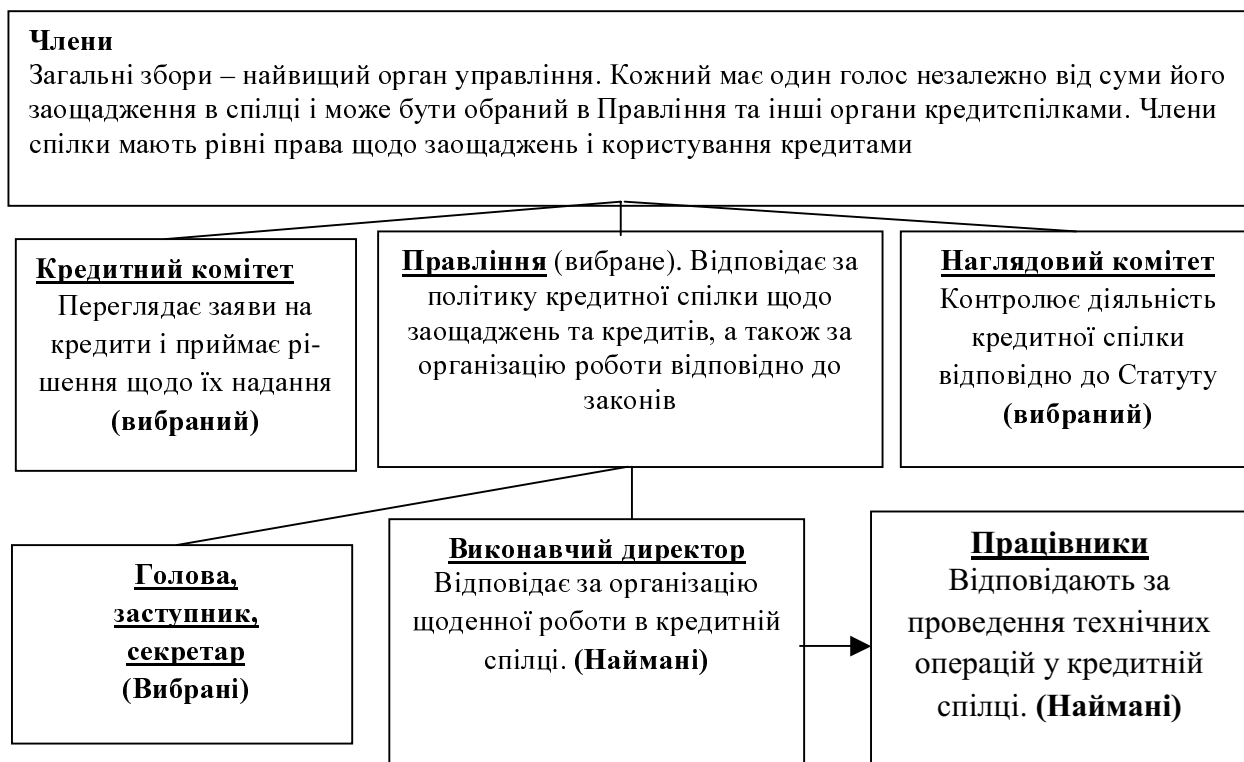
Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Економічна криза, ріст цін, інфляція, зубожіння народу ... Такі сумні реалії нашого життя. Як змінити ситуацію на краще ? Як допомогти людям вижити в цей нелегкий час?

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Існують різні програми вирішення цих проблем. Настав час, коли громадяни нашої держави повинні зрозуміти: потрібно всім, без винятку, докладати зусиль для того, щоб настали кращі часи для України та її народу, щоб Україна зайняла достойне місце в світовій цивілізації. Саме тому зростає роль кооперативного руху в країні, який залучає до роботи велику кількість людей і є однією з передових, результативних форм господарювання. Необхідно відродити в Україні істинну кооперацію.

Одна із її форм – кредитна. Її гасло: “Людина повинна допомогти людині”. Сьогодні в Україні існує велика потреба в самопомозі. Тільки спільно, допомагаючи один одному, можна побудувати квітучу демократичну Українську державу. Всесвітня історія кредитівок доводить, що вони реально допомагають людям, а сьогодні можуть допомогти громадянам Української держави [10].

Кредитна спілка – це група людей, які об'єднуються з метою спільного використання грошових заощаджень. Згідно з чинним законодавством України вона має статус громадської організації, яка об'єднує фізичних осіб. Основною функцією кредитної спілки є взаємне кредитування її членів, тобто надання позичок за відносно низьким відсотком [1]. Крім того, у багатьох країнах кредитні спілки здійснюють різноманітні функції фінансового обслуговування своїх членів (див. рисунок). Спілка не спрямована на отримання користі засновниками. Управління спілкою здійснюється на суто демократичних засадах, з рівними правами членів незалежно від розмірів вкладу [13].

Організаційна структура управління кредитної спілки

Організаційна структура управління кредитної спілки

Цілі статті. Сприяння обізнаності населення України про кредитну кооперацію як про систему вигідного взаємозаощадження та взаємного кредитування, як про епоху реального підвищення добробуту. Головною метою кредитних спілок є забезпечення фінансового і соціального захисту своїх членів.

Кредитний кооперативний рух в Україні має свою, більш ніж вікову історію. Перша кредитна спілка була створена у 1865 р. в м. Гадячі Полтавської області. У кінці XIX і на початку XX ст. кредитний рух набирає широкого розмаху по всій території України. В Україні налічувалось 3.218 кредитних кооперативів [5].

В Радянській Україні кредитний рух був викоринений у середині 20-х років XX ст. разом із згоранням НЕПу. І лише сьогодні кредитні спілки відроджуються.

Батьківщиною кредитової кооперації була Німеччина, а її основоположником Фрідріх Вільгельм Райфайзен (1818–1888), який в 1849 році заснував в місцевій Флямерсдорф перший кредитний кооператив під назвою "Товариство для допомоги незаможним селянам". Методи і принципи роботи Райфайзена були визнані в цілому світі. Найважливіше було те, що позики були вигідні для селянства, каси були локальними і діяли для однієї–двох селянських громад [9].

Майже в той самий час, другий кооперативний діяч у Німеччині, Гельман Шульце-Деліч (1806–1883) заснував у своєму родинному місті Деліч ощадно-позичкову касу для фінансової допомоги бідним мешканцям міста, зокрема ремісникам і дрібним купцям. Ця кооперативна каса мала ту саму мету, що й "райфайзенки", тільки за сферу своєї діяльності обрали міста та їх населення. Так утворився міський тип кооперативів. Обидві форми кооперації скоро поширились по цілому світі і принесли корисні результати [3].

Український кооперативний рух започаткувався у другій половині ХХ ст. як добродійна активність деяких ліберальних дворян, священників і міської інтелігенції. Для них це було пов'язано з деякими труднощами. Головна проблема полягала в тому, що вони не мали жодної точної інформації про досвід кооперативного руху в Західній Європі і про їх методи управління діяльністю кооперативів. Тому базували свою роботу передусім на специфічних традиціях добросусідської і общинної взаємодопомоги, різноманітні форми якої були збережені і застосовувались серед сільського населення тривалий час. В кінці 60-х на початку 70-х років ХІХ ст. в Україні були засновані перші споживчі кооперативи: в Харкові, в Києві та інших містах з ініціативи членів напівлегальних організацій української інтелігенції – "Громад". Першими організаторами були М. Балін, В. Козлов, М. Зібер. Вони були добре обізнані з англійським та швейцарським кооперативним споживчим рухом і були у контакті з західноєвропейськими кооперативними організаціями [2].

Українська кредитна кооперація виникла в дуже важкий час у житті українського народу в Східній Галичині. Брак землі, свавілля австрійських чиновників, високі відсотки лихварям, загроза втратити землю, натиск поляків, злиденне життя – такі обставини українського селянина-галичанина в Австро-Угорській імперії у 80–90 роки ХІХ ст. Швидкий розвиток банківської системи аж ніяк не сприяв покращанню фінансового становища українців. Великі банки позичали радо гроші заможним землевласникам, фабрикантам, купцям. Українські селяни та ремісники, які жили з власної праці, не могли гарантувати банкам, що вчасно сплатять позику. Тому українці звертались по допомогу до лихварів і брали в них позику під 100–500 %. Лихварі, які відчували себе монополістами у цій сфері, щоразу піднімали відсотки. Ось за таких обставин українці-галичани дізнались про кредитну кооперацію, яка успішно розвивалась в той період [2].

Основний матеріал дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Копітка праця кожного року давала все кращі результати. Кредитівки були засобом для господарського і культурного піднесення села. Кредит надавався під 8–10 %, тоді як банківський сягав 20–40 % та вище. Райфайзенка була кредитною самопомогою селянам і в тому полягав весь зміст і мета її існування. Кредитний рух сприяв консолідації українців, поширенню національної ідеї, вихованню почуття громадянської відповідальності [8]. Кредитівки давали українцям віру в свої сили, надію на краще майбутнє, любов до життя та людей. Вони – це відродження, самопомога, майбутність українського народу.

У 1939 р. з приходом радянської влади всі кооперативи, в тому числі і кредитні, були знищені [7].

Незважаючи на тривалу дискредитацію ідей кооперації радянською системою господарювання, філософія кооперативного руху, на щастя, не зникла. І величезна заслуга в цьому діаспори. Адже куди б не розкидала доля українців, завдяки своїй працелюбності і взаємодопомогим принципам кооперації, українці ставали на ноги і добивалися успіху навіть далеко від своєї батьківщини (табл. 1) [6, 8].

Процес відродження кредитного руху в Українській незалежній державі розпочався. Це сталося завдяки зусиллям, патріотичним устремлінням, ентузіазму та наполегливості українських кооператорів США, Канади, Австралії та її ініціаторів відродження руху кредитних спілок в Україні. Основна ініціатива йшла від Української кредитної спілки в Канаді. Вона допомагала новоствореним кредитівкам консультаціями, вирішувала проблему приміщень, навчала обслуговуючий персонал, ділилася своїм досвідом з фінансового обліку [6, 11].

Ріст Української Кредитної Спілки в Канаді

РІК	Позики	Депозити	Уділи	Позики	Резервний фонд
1944	16,793	11,665	3,579	16,604	—
1948	37166	8,466	23.195	28.887	—
1952	536,961	264,684	238,119	424,806	—
1958	2,656.932	883,075	664,546	1,324.238	—
1964	5,123,889	2,340,929	2.409,929	4,483.664	—
1972	13,001,646	9,483,092	2,513,485	8,665.633	474,883
1976	22,101,378	19,095,162	1,673,918	17.301.218	809,443
1978	34,155,065	30,734,829	1.621.217	27.383.216	1.253,618
1980	47,431	45,529,634	1.406.879	33.240,973	1,329,077
1985	87,340,551	48,819,211	2.247.890	54.839.662	4,265,284
1990	160,631,681	145,581,367	1,492.929	104.611.607	7,959,346
1995	174,767,643	161,337,210	2.232.982	135.191.309	6,437,055
1996	177,895,380	164,926,961	2,281.420	150.424.402	6,963,897
2000	180,536,244	168,587,154	2.548,321	162.521.384	7,215,328
2002	181,772,932	170,321,541	2,861.915	164,623.145	7,452,647

Вагому допомогу Україні надала Українська Світова Кооперативна Рада. З її ініціативи в червні 1992 р. відбулось створення Національного організаційного комітету із створення кредитних спілок в Україні. На той час існувало всього дві кредитні спілки: "Самопоміч" в Кривому Розі на базі профспілки медпрацівників і "Вигода" в м. Стрию Львівської обл. на базі товариства "Просвіта". А в 1994 р. в Україні вже діяло 40 кредитівок і з кожним місяцем їх кількість зростала [12].

20 вересня 1993 р. був виданий Указ Президента України "Про тимчасове положення кредитних спілок в Україні", який дав змогу реєструвати кредитні спілки як громадські об'єднання і ввів у правовий обіг саме поняття кредитних спілок [14].

Наступною вагомою подією стала установча конференція Національної асоціації кредитних спілок України, що відбулася в м. Києві в червні 1994 р. В той час кредитний рух охопив 18 кредитних спілок, 15 тис. членів, оборотний фонд нараховував 5 мільярдів карбованців. Асоціація взяла на себе багато функцій по координації і налагодженню роботи кредитних спілок, представляла їх інтереси в урядових установах, а також в міжнародних організаціях [14].

З липня 1994 р. на Міжнародній конференції Всесвітньої ради кредитних спілок, що відбулась в Ірландії, в цю організацію прийнято Українську асоціацію. Це можна вважати великим здобутком.

Незважаючи на це, було ще досить проблем, які заважали розвитку кредитної кооперації: це економічна криза, інфляція, відсутність повноцінного законодавства. І головне, в Україні ще мало знали про кредитну кооперацію як про систему вигідного взаємо-заощадження та взаємного кредитування, як про спосіб реального підвищення добробуту. У 1995 р. чисельність кредитних спілок зросла до 140, в них налічувалось більше 40 тисяч

членів, а в активах було 100 млрд. карбованців. Іншими словами, ці показники збільшилися за рік відповідно в чотири, два з половиною та в 10 разів. Але це тільки статистика. Головні результати полягають в тому, що рух кредитних спілок набув вагомий авторитету у більшості областей України. Українське кооперативне гасло: "Свій до свого по своє" – стало близьким десяткам тисяч людей в різних куточках нашої держави. Той факт, що в Криму зареєстровано 17 кредитних спілок (більше ніж у будь-якій області, окрім Києва), говорить про те, що діяльність по відродженню кредитних спілок – це вагомий внесок в політику, в розбудову незалежної Української держави, розвиток ринкових відносин, у виховання національної свідомості населення України [14, 7].

У складних економічних умовах народна мудрість "гуртом і батька легше бити", а не те, що виживати, набуває реального втілення саме в кредитних спілках.

В 1998 р. в Україні вже нараховувалось більше 300 кредитних спілок. Обсяг активів першої двадцятки становив 3,182 млн. гривень. Загальна кількість осіб, охоплених кооперативним рухом, становила 60 тисяч (табл. 2) [14].

Таблиця 2

Кредитні спілки України (станом на 01.10.1998 р.)

ЗА АКТИВАМИ			ЗА КІЛЬКІСТЮ ЧЛЕНІВ		
1	"Анісія" Львів	425300.0	1	КС "Слобідська "	5407
2	КС "Слобідська" Харків	374100.0	2	КС "Самопоміч" Кривий Ріг	3021
3	КС "Атлант" Краматорськ	256000.0	3	КС "Благодійність" Київ	2800
4	КС "Самопоміч" Ів.-Фран.	203333.0	4	Луганськкредитспілка	1100
5	КС "Самопоміч" Чортків	200719.0	5	КС "Вигода"	993
6	"Народна кредитна спілка" К	180000.0	6	КС "Самопоміч" Чортків	938
7	КС "Вигода" Стрий	163507.0	7	КС "Берегиня" Нововолинськ	869
8	КС "Благодійність"	158409.0	8	КС "Інвест-кредит" Нововолинськ	772
9	КС "Народний кредит" Запоріжжя	155100.0	9	КС " Олександрійський кредит" Одеса	700
10	КС "Взаємний кредит" Запоріжжя	133983.0	10	КС " Самопоміч" Ів.-Франк.	690
11	КС " Начало" Одеса	132034.0	11	КС "Борисфен" Київ	618
12	КС "Обсеріг" Світловодськ	131963.0	12	КС "Захист" Кривий Ріг	511
13	КС "Львівська "	123000.0	13	КС "Львівська"	500
14	КС "Перше кред. т-во" Одеса	102235.0	14	КС "Хосен" Ужгород	495
15	Луганськкредитспілка	93980.0	15	КС "Одісей" Феодосія	443
16	Харк. обл. кред. т-во	81846.0	16	КС "Самопоміч" Харків	428
17	КС "Самопоміч" Харків	73525.0	17	Народна КС . Київ	420
18	КС "Взаємна допомога" Дніпропетровськ	68497.0	18	КС "Альянс" Тернопіль	384
19	Азовська кред. ком.	64797.0	19	КС "Анісія" Львів	365
20	КС "Хосен" Ужгород	59852.0	20	КС "Начало" Одеса	350

Це, так би мовити, загальна картина. Її можна доповнити хіба що тим, що діяльність кредитних спілок в Україні до 2001 року регламентувалась Тимчасовим положенням, затвердженим у 1993 р. президентським Указом та кількома нормативними актами НБУ. Та це ще не все. Законом, що вносить зміни до Декрету КМ про прибутковий податок громадян, з-під оподаткування були виведені дивіденди за акціям підприємств. Згідно з тим самим декретом не оподатковувалися проценти банківських депозитів. А от про проценти, які виплачують своїм членам КС, ніде ні слова не сказано, отож, вони оподатковувались як заробітна плата не за основним місцем праці [6, 14].

Але кредитні спілки дожили, ще й у значно більшій кількості (близько 400), до 20 грудня 2001 року, до прийняття Закону України "Про кредитні спілки". Цей Закон визначає організаційні, правові та економічні засади створення та діяльності кредитних спілок, їх об'єднань, прав та обов'язків членів кредитних спілок та їх об'єднань.

Прийнятий закон про кредитні спілки президент Національної асоціації кредитних спілок України оцінив позитивно. До цього часу кредитівки працювали практично без відповідної нормативної бази, і тепер спілки можуть розвивати свою діяльність, вільніше і активніше залучати кошти своїх членів [6].

Висновки. Кредитна спілка сьогодні – це реальна можливість швидко та без ускладнень взяти кредит, навіть невелику суму. З іншого боку, високий процент розміщення коштів дає можливість кредитній спілці проводити відповідну політику щодо їх залучення – це саме те, що зможе допомогти зневіреному українському народові покращити свій фінансовий та соціальний статус і міцно стати на ноги.

Так само, як вишивальні нитки на традиційному українському рушнику з'являються наші українські Кредитні Спілки, які об'єднують нас, служать нам. Вони є символами нашої спільної суспільної безперервності: визначні своєю наявністю серед нашої довголітньої спадщини та Батьківщини, сплетеної з барвистих ниток історії та сповненої надіями на щасливе майбутнє.

1. Кредитова кооперація. – 1938. – № 3. – С. 2. 2. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1991. 3. Кредитова кооперація. – 1938. – № 11. – С. 77. 4. Господарсько-кооперативний часопис. – 1934. – № 9. – С. 2. 5. Пришляк Я. Шляхами кооперації – до економічного відродження України. – Монреаль–Стрий. – 1994. – С. 15. 6. Річний звіт Української Кредитної спілки. – Канада, 2002. 7. Енциклопедія українознавства. Т. 3. – Львів, 1994. – С. 1128. 8. Васильєва Р.Х., Горкіна Л.І, Петровська Н.Л. Історія економічної думки України. – К., – 1993. 9. Васюта І. Західноукраїнська кооперація: досвід господарської діяльності (1883–1939 рр.) / Економіка України. – 1994. – № 3. – С. 76–83. 10. Злупко С.М. Михайло Туган–Барановський (Український економіст світової справи). – Львів, 1993. 11. Злупко С.М. Економіка Галичини в другій половині ХІХ, на початку ХХ ст.: Текст лекцій. – Львів, 1992. 12. Коберський К. Кооперативний буквар. – Львів, 1936. 13. Кооперативна думка. – 1979. – № 95. – С. 3. 14. «Діло». – 1998. – № 3. – С. 5.